

2 Noorden ontwikkelt sterk smart gridcluster

3 'Eerste vrachtwagens en schepen in 2014 op LNG'

6 Internationale samenwerking zorgt voor sterk Europees energiesysteem

7 Netwerken bij Technical Tours en Groen Gas Plein op Energy Delta Convention

Het nieuwe regeerakkoord biedt volgens de stichting Energy Valley een realistisch instrumentarium voor versnelde vergroening van de energievoorziening. Tegelijkertijd is er oog voor het stimuleren van innovatie en bedrijvigheid. Dat is precies waar Energy Valley voor heeft gepleit.

Regeerakkoord goede kapstok voor energieambities

Het kabinet zet in op 16 procent duurzame energie in 2020; dat is 2 procent meer dan het vorige kabinet. Dat lijkt niet veel, maar het is volgens Gerrit van Werven van Energy Valley ongeveer het plafond van wat reëel behapbaar is. Lange planologische doorlooptijden maken een hogere ambitie niet mogelijk. Gelukkig levert het kabinet wel het geld dat nodig is: de duurzame energiebegroting stijgt van 1,4 naar 3,8 miljard. Het kabinet heeft inmiddels de Sociaal Economische Raad (SER) gevraagd om een nationaal energietransitie akkoord op te stellen, waarin de verschillende maatregelen worden uitgewerkt. Dit akkoord moet een lange termijn aanpak bieden om een eind te maken aan het jojo-beleid van de afgelopen jaren.

Het SER-akkoord zal moeten kiezen uit verschillende door het kabinet aangedragen instrumenten, zoals subsidies, leveranciersverplichting en bijmengverplichting. Daarbij moet een evenwicht gevonden worden tussen klimaat en economie. Het is volgens Van Werven cruciaal voor het lange termijn succes dat er een nieuwe duurzame energiesector wordt opgebouwd. 'Zonder deze nieuwe bedrijvigheid kom je op de lange termijn niet verder. In 2050 moet de ener-

gievoorziening van Nederland 100 procent duurzaam zijn. Daar heb je wel een heel nieuwe bedrijvensector voor nodig. We moeten dan ook nu inzetten op enkele kansrijke sectoren en niet alleen de gemakkelijkste en goedkoopste oplossingen kiezen', stelt Van Werven.

Kansrijk is bijvoorbeeld offshore wind, dat op termijn wel eens de belangrijkste leverancier van duurzame energie kan worden. Nederlandse bedrijven staan goed gepositioneerd om in deze sector door te groeien en kunnen dus voor veel werkgelegenheid zorgen. Naast de aanleg van testfaciliteiten en een demopark om de kosten van de windmolens naar beneden te brengen is het nodig om nieuwe tenders voor te bereiden, zodat de markt zich kan voorbereiden op een kostenefficiënte uitrol. Van Werven pleit om in te zetten op enkele grote locaties in de Noordzee en om de eerder vastgestelde snipperlocaties te laten voor wat ze zijn.

Grote locaties zijn veel kostenefficiënter dan kleine, omdat aanleg en beheerskosten beter te managen zijn. Gas blijft voorlopig de belangrijkste brandstof. Het relatief schone gas kan in de komende jaren gebruikt worden voor de traditionele verwarming van de huizen en de elektriciteitsproductie, maar het biedt ook nieuwe kansen voor het transport (LNG) en voor het balanceren van duurzame energie. Probleem is wel dat gas op dit ogenblik de prijsconcurrentie met kolen niet aankan, waardoor de gascentrales stil staan. Een slechte zaak volgens Van Werven, waarop moet worden ingegrepen door de prijs van CO₂-credits te verhogen.

Tanja klip racet op groen gas

Als ambassadrice van groen gas kon de Drentse gedeputeerde Tanja Klip-Martin de kans om op het circuit te rijden in een 'groene' Porsche niet voorbij laten gaan. Haar commentaar: 'Het is ontzettend sexy om op groen gas te rijden, helemaal in zo'n Porsche.' Maar ook 'ondernemerswagens' Opel Vivaro en Volkswagen Passat rijden super op de duurzame brandstof. Hoe super? Lees verder op pagina 7.

Energiek het nieuwe jaar in!

Op de jaarlijkse Energy Valley Nieuwjaarsreceptie blikken we graag met u vooruit naar de plannen voor 2013. Ontwikkelingen als Wind op Zee, het Nationale Energieakkoord, de uitbouw van LNG als transportbrandstof. We blijven er ook in 2013 met kracht aan werken. Tijdens onze Nieuwjaarsreceptie - traditioneel hét netwerkevent voor energie in Noord-Nederland - krijgt u volop de kans om bij te praten met andere spelers in het energieveld. Wij heten u ook dit jaar van harte welkom in de Euroborg. Wij heffen graag met u het glas op een energiek 2013!

Datum: 8 januari 2013
Tijdstip: 16.00 uur - 19.30 uur
Locatie: Euroborg Stadion,
Boumaboulevard 41 Groningen

Parkeren: u kunt gratis parkeren op P3. Ook kunt u (voor eigen rekening) parkeren in de parkeergarage onder Euroborg.

Aanmelden voor de nieuwjaarsreceptie kan via de volgende link: www.energyvalley.nl/njr2013

Noorden ontwikkelt sterk smart gridcluster dankzij actieve deelname Topconsortium

Drie noordelijke smart gridprojecten hebben via het Topconsortium Kennis & Innovatie (TKI) Smart Grids overheidssubsidie ontvangen. Voor twee projecten heeft de stichting Energy Valley samen met haar partners de subsidie aangevraagd. Het gaat om een hybride intelligente warmtevoorziening in de wijk Nieuweense Landen in Meppel (ruim 400 woningen) en het onderzoeksproject I-Balance van EnTranCe. Het andere project dat subsidie toegekend heeft gekregen is Virtual Infrastructure Operating Systems (VIOS) van TNO.

Innovatiecontract en TKI

Innovatiecontract, TKI's, Topsectorenbeleid; hoe zat het ook alweer? Het kabinet heeft negen topsectoren vastgesteld waar Nederland sterk in is. Energie is daar één van. In zogenoemde topteams hebben ondernemers, wetenschappers en de overheid gezamenlijk aan adviezen gewerkt. Hierin staat met welke maatregelen de sector kan blijven concurreren op de wereldmarkt.

Het innovatiecontract voor de Topsector Energie is in april 2012 gepresenteerd. In dit innovatiecontract zijn de inhoudelijke en financiële afspraken tussen bedrijven, wetenschappers en de overheid vastgelegd. Overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen voeren de gemaakte afspraken in 2012 en 2013 gezamenlijk uit.

Onder de Topsector Energie zijn er zeven thema's in dit innovatiecontract uitgewerkt. Eén daarvan is het thema Smart Grids. Daarvoor is het TKI Smart Grids opgericht, dat zichzelf Stichting Switch2 Smart Grids heeft genoemd. Deze stichting is verantwoordelijk voor de uitvoering van het innovatiecontract en de toekomstige programmering. In het Noorden is de stichting Energy Valley degene die de regionale initiatieven inventariseert, voor het voetlicht brengt bij Switch2 Smart Grids en helpt bij het schrijven van aanvragen.

Sector

De smart gridsector is nog jong, wat betekent dat er nog niet echt een markt is. Logischerwijs staat de sector voor vele vraagstukken, waaronder: 'Hoe leggen we een goede infrastructuur aan?', 'Hoe onderzoek je consumentengedrag en hoe beïnvloed je dat?', 'Hoe zet ik mijn product in de markt en hoe moet ik daartoe samenwerken met anderen?' of 'Hoe zorgen we dat de wet- en regelgeving innovatie minder belemmert?'.

2012 en 2013

In 2012 liepen er twee tenders waarop bedrijven konden inschrijven met hun projecten. In de Energy Valley regio ontvingen bovengenoemde projecten geld. Voor 2013 is Switch2 Smartgrids druk bezig de wensen en behoeften van met name het MKB te inventariseren. Moet er bijvoorbeeld regelgeving worden aangepast? Is er onderzoek nodig naar het gedrag van de consument als het gaat om energie? Dit wordt samengevat in een visiedocument, dat wordt voorgelegd in adviesvorm aan de Topsector Energie. Hoewel al bepaald is hoeveel geld er naar de Innovatiecontracten gaat, moet dit formeel nog verdeeld en toegekend worden. Tenslotte bepalen de TKI's, in dit geval dus Switch 2 Smart Grids, wat er met het geld gebeurt. Waarschijnlijk zal het net zo gaan als in 2013 en kunnen instellingen weer subsidie aanvragen voor projecten.

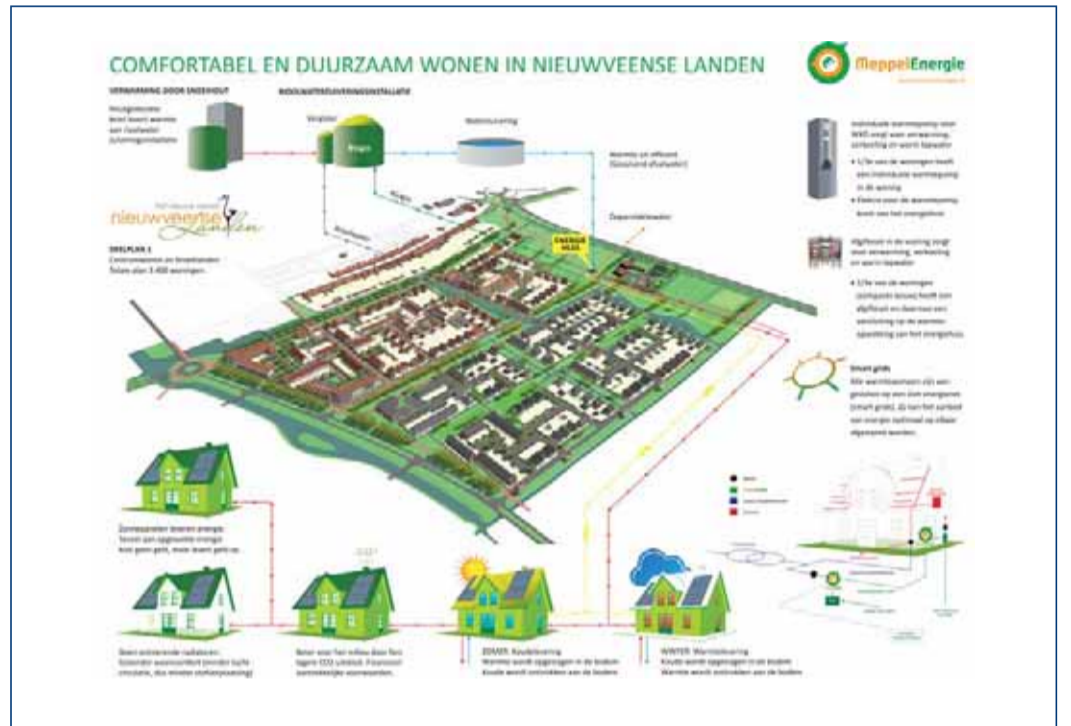
VIOS

Verschillende ontwikkelingen zoals de toename van duurzame energiebronnen, decentrale opwek en het gebruik van elektriciteit leiden ertoe dat vraag en aanbod van energie in de toekomst op een andere manier op elkaar afgestemd moeten worden. Wereldwijd zijn er verschillende smart grid benaderingen (PowerMatcher, BEMI, OpenADR, etc.) die een oplossing proberen te bieden voor het genoemde afstemprobleem. Deze oplossingen kunnen onderling niet samenwerken: ze zijn niet interoperabel. Dit maakt het voor leveranciers van apparatuur lastig om te investeren in 'slimme apparaten'.

Om smart grid oplossingen goed te laten werken is schaalgrootte echter van groot belang. Het VIOS project ontwikkelt oplossingen om de werking van een smart grid benaderingen onafhankelijk te maken van de aansturing van apparaten. Verschillende smart grid benaderingen worden op deze manier interoperabel, zonder dat afbreuk gedaan wordt aan de unieke werking van elk van de benaderingen. Leveranciers van apparaten hoeven hierdoor niet te kiezen voor één specifieke smart grid benadering, maar kunnen met verschillende benaderingen omgaan. Dit verlaagt de drempel om te investeren in 'slimme apparaten', en zorgt tevens voor de benodigde schaalgrootte.

Partners

Alliander, iNRG, Technolution en TNO.

Smart Grid MeppelEnergie

De komende twintig jaar ontwikkelt de gemeente Meppel de unieke duurzame woonwijk Nieuweense Landen met 3400 woningen. Het idee is dat de bewoners optimaal wooncomfort krijgen terwijl het milieu minimaal belast wordt. Dit gebeurt middels een systeem met hybride warmtevoorziening op basis van biogas. Een biogas-WKK produceert stroom en warmte. Via een warmtenet wordt een deel van de bewoners van verwarming en warm tapwater voorzien. De elektriciteit wordt gebruikt om met behulp van warmtepompen warmte en koude te leveren aan een ander deel van de huizen. De warmtebalans in de bodem wordt op peil gehouden met restwarmte uit gezuiverd rioolwater.

Om alles in goede banen te leiden hebben de gemeente Meppel en Rendo Duurzaam een energie-exploitatiemaatschappij opgericht: MeppelEnergie. In de eerste fase, waarin 444 woningen worden gebouwd, wordt een smart grid gedemonstreerd om de warmtevoorziening zo efficiënt mogelijk te verzorgen. Daarnaast wordt gekeken hoe de bewoners zelf aan te sporen zijn tot besparen, door onder meer bewonersmonitoring en games.

Partners

MeppelEnergie, RENDO Duurzaam, de Gemeente Meppel, iNRG de TU Delft en de Universiteit Twente.

I-Balance, balans brengen in de productie en consumptie van energie

Het project I-Balance zal plaatsvinden op EnTranCe, de proeftuin voor toekomstige energiesystemen van de Hanzehogeschool Groningen en onderdeel van de Energy Academy Europe. I-Balance onderzoekt de mogelijkheden om de productie en consumptie van energie in balans te brengen en onderzoekt de mogelijkheden van balanceren van controleerbare en niet controleerbare energiebronnen om gewenste consumptieprofielen te produceren. De belangrijkste uitdaging voor het elektriciteitsnet of de aardgasinfrastructuur is evenwicht brengen in vraag en aanbod van energie, dit onderzoek wordt complexer door de levering uit vernieuwbare en niet-controleerbare bronnen zoals wind- en zonne-energie. De gedecentraliseerde energiebronnen kunnen helpen om de netstabiliteit te verhogen en dure netversterkingen te vermijden. Maar om dat alles

te doen moet het net slimmer zijn en om een slimmer net te maken is een dieper inzicht in patronen van energieproductie en consumptie nodig. Bij EnTranCe zal een aantal zonnepanelen worden geïnstalleerd, de mini windturbines zijn al geplaatst, de output is al te meten. Ook een woongebied in Hooghalen met ongeveer vijftig huishoudens neemt deel in I-Balance. Er wordt in Hooghalen veel gedecentraliseerde energie geproduceerd en met slimme meters kan binnen I-Balance worden vastgesteld hoe de energie wordt geproduceerd en welke apparaten energie vragen.

Partners

Hanzehogeschool Groningen (penvoerder), TNO, iNRG, Westland Infra, GasTerra, GasUnie, St. Hooghalen Duurzaam en RWE Innogy Windpower Netherlands.

Koen Schuiling, vice-voorzitter Taskforce LNG Noord-Nederland:

'Eerste vrachtwagens en schepen in 2014 op LNG'

In november werd de Taskforce LNG Noord-Nederland opgericht, met toenmalig gedeputeerde Wilma Mansveld als voorzitter. Zij is inmiddels aan de slag gegaan als Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu en daarom vertelt vice-voorzitter van de Taskforce en burgemeester van Den Helder Koen Schuiling waarom LNG de nieuwe economische motor voor de Energy Valley regio is.

Wat is LNG en wat zijn de voordelen?

LNG is Liquefied Natural Gas - vloeibaar aardgas, een brandstof die erg geschikt is voor de scheepvaart en het zware wegtransport, ter vervanging van scheepvaartbrandstof en diesel. Het grote voordeel is dat het veel minder schadelijke stoffen uitstoot dan de traditionele brandstof en dat de motoren op LNG ook nog eens vijftig procent minder geluid maken dan dieselmotoren.'

Waarom heeft u zitting in de Taskforce LNG?

'LNG kan een flinke stimulans voor de economie in de Energy Valley regio betekenen. Het bouwen of ombouwen van voertuigen voor LNG is zeer aantrekkelijk vanwege de prijs en de milieuvoordelen. Het levert een hoop werk op voor het Noorden dus op die manier komen energie en de maritieme sector op een prachtige manier samen. Nu al werken er 18.000 mensen in de noordelijke scheepvaartsector. Het ombouwen van schepen en scheepsmotoren kan nog meer mensen aan het werk helpen. Bovendien betekent het op grote schaal varen en rijden op LNG een behoorlijke verduurzamings- en op termijn vergroeningslag voor de regio. Als burgemeester van havenstad Den Helder, met een sterke maritieme sector, jaag ik de ontwikkeling van LNG als 'nieuwe' brandstof daarom graag flink aan.'

Wat staat er in de Green Deal LNG Rijn en Wadden?

'In de Green Deal LNG Rijn en Wadden - die overigens niet alleen een samenwerking met Rotterdam omvat maar veel verder gaat - staan afspraken tussen het Rijk en de ondertekenaars waaronder stichting Energy Valley. De afspraken behelzen het identificeren en wegnemen van belemmeringen die de succesvolle en versnelde introductie van LNG als nieuwe brandstof in de weg staan. Er zijn drie hoofdlijnen: veiligheid, omgevingscommunicatie en financieringen. Alle drie de lijnen zijn erop gericht heldere en stabiele randvoorwaarden te creëren waarmee LNG goed in de vaart komt.

In de Green Deal hebben we een startgroep gevormd met de naam 'Launching Customer Coalition' die erop is gericht om tenminste 50 zeevaartschepen, 50 binnenvaartschepen en 500 zware vrachtwagens op LNG in de vaart en op weg te helpen bij voorkeur binnen de tijdsduur van de Green Deal.'

Waarom moet er een LNG-terminal komen? En waarom juist in Noord-Nederland?

'Wat mij betreft is er plek voor enkele terminals zoals bijvoorbeeld in Den Helder en Harlingen en de Eemshaven. De grootte van deze terminals, zij het small- of midscale, hangt af van de snelheid waarmee de LNG markt zich ontwikkelt. Daarnaast is het ook nodig meerdere bunkerstations op deze en andere locaties te ontwikkelen. De bunkerstations worden dan via bunkerschepen of trucks voorzien van LNG afkomstig uit deze terminals en uiteraard uit Rotterdam.

Noord-Nederland en de hier gelegen havens ligt strategisch erg gunstig voor wat betreft de verzorging van de scheepvaartactiviteiten op de Noordzee en eveneens de scheepvaart naar de Balticum. In Noord-Nederland is de scheepvaartsector relatief sterk vertegenwoordigd. Illustratief is bijvoorbeeld de offshore industrie die vanuit Den Helder wordt verzorgd.'

Waarom wordt er samengewerkt met de Rotterdamse haven?

'Er wordt nadrukkelijk samengewerkt met Rotterdam omdat de LNG sector voor ons in Rotterdam begint met de LNG ontvangst terminal GATE (Gas Access to Europe) en de in ontwikkeling zijnde RBB

faciliteit (Rotterdam Breking Bulk). Vanuit de RBB worden trucks en bunkerschepen beladen voor verdere distributie van LNG als transportbrandstof.'

Wat betekent LNG in internationaal opzicht?

'LNG is de facto een internationaal thema. Zie de inrichting van de zware-larme brandstof zones - de zogenaamde Sulphur Emission Control Areas (SECA). Vanaf 1 januari 2015 moet de scheepvaart in de Noordzee aan deze regelgeving voldoen. Dat betekent bijvoorbeeld dat er rondom die regio ook LNG in voldoende mate beschikbaar moet zijn. Immers geen klant zonder winkel. Ditzelfde geldt voor de binnenvaart, weliswaar is de deadline daar iets minder dwingend, maar de situatie zeker niet minder dringend. Dat is ook waar voor het zware wegtransport. Voor deze sector moeten we als Nederland

goed oppassen op onze accijnsmaatregelen. LNG moet accijnsvrij zijn en blijven, dat is van belang voor de handhaving van onze internationale positie.'

Waarom is de Taskforce LNG Noord-Nederland opgericht en wat gaat die doen?

'De Taskforce gaat binnen de Green Deal Rijn & Wadden alles wat er onder het Nationaal platform LNG gebeurt, vertalen naar de situatie in Noord-Nederland. En andersom uiteraard: het Noorden moet zoveel mogelijk op de agenda bij de Green Deal en het platform.

Concreet willen we in Noord-Nederland een bovenproportionele bijdrage aan de doelen van de Launching Customer Coalition. Maar we gaan verder dan dit. We gaan niet alleen hard werken aan de realisatie van de schepen en vrachtwagens maar ook werken aan de ontwikkeling van de LNG-infrastructuur maar ook aan de ontwikkeling van kennis - van academisch tot en met mbo - in nauwe samenwerking met de Energy Academy Europe en het Energy College maar uiteraard met de markt.'

Wanneer kunnen we verwachten dat de eerste binnenvaartschepen of vrachtwagens op LNG varen of rijden?

'Zo snel mogelijk als het aan ons ligt. Maar het is zeer reëel te gaan voor 2014. Dan hebben we wel een stuk of vijf schepen en enkele tientallen vrachtwagens op LNG. Daar stopt het echter niet: zoals aangegeven gaan we voor een veel grotere bijdrage aan de Launching Customer Coalition.'

Noordelijk mkb bespaart energie in kader van Green Deals

GREEN DEAL

Drie noordelijke projecten doen mee aan een landelijke Green Deal van MKB-Nederland om in anderhalf jaar tijd twintig procent energie te besparen op de werkvloer. Op het Ondernemerscongres in Apeldoorn dat in september werd gehouden, is de deal gesloten. In totaal doen zo'n 500 ondernemers in 21 projecten mee.

Eerder in 2012 sloot MKB-Nederland de landelijke deal met het ministerie van EL&I. Het doel is om mkb'ers op een laagdrempelige manier te helpen met het besparen van energie. Uit onderzoek is namelijk gebleken dat een gebrek aan geld, tijd en kennis veel mkb-bedrijven ervan weerhoudt hiermee aan de slag te gaan. Daarom steekt MKB-Nederland de ondernemers de helpende hand toe. In totaal moeten de deelnemende bedrijven 100.000 GJ gaan besparen, wat gelijk staat aan het verbruik van ruim 1250 huishoudens.

Dankzij deze Green Deal van MKB-Nederland zijn in Noord-Nederland drie projecten gestart vanuit lokale initiatiefnemers. De Vereniging Parkmanagement Bedrijventerreinen (VPB) Emmen gaat met haar leden aan de slag om bij een aantal koplopers praktische energiebesparende maatregelen door te voeren. Dit wordt opgepakt met lokale installateurs en leveranciers van duurzame producenten. Het project BoppEslach Fryslân helpt ondernemers rond Heerenveen / A7

Westergozone bij het uitwerken en uitvoeren van energiebesparende maatregelen middels gedragsverandering en Het Nieuwe Werken. BoppEslach gaat een samenwerking aan met het koploperstraject van projectbureau A7/Westergo om zo een vliegende start te kunnen maken met mkb'ers die in dit verband al samen bezig zijn met verduurzaming.

De CleanCampagne is een initiatief van de Energy Valley Topclub en richt zich op energiebesparing bij de bedrijven rondom de sportclubs FC Groningen, GasTerra Flames, Abiant/Lycurgus en Nic./Alfa College. MKB-Nederland Noord en de stichting Energy Valley ondersteunen deze projecten gezamenlijk.

CleanCampagne: win-win-win-win
De CleanCampagne, die deel uitmaakt van het uitvoeringsprogramma van de Energy Valley Topclub, staat voor het nieuwe groen: duurzaamheid en vooruitgang waarbij er niets hoeft te worden ingeleverd op luxe en comfort. In concreto: het mkb stimuleren om te verduurzamen om zo het bedrijfsrendement te optimali-

seren. De CleanCampagne richt zich op alle 1500 ondernemers rondom de Groningse topsportclubs én de rest van ondernemend Groningen. De inzet: hoe meer energie de ondernemer bespaart, hoe meer aandacht zijn bedrijf krijgt bij de topclubs. Daar komt natuurlijk bij dat energie besparen in de kosten scheelt. Om het ondernemen zelf te stimuleren krijgen alle deelnemende bedrijven een eigen digitale community waarop bedrijven onderling hun producten en diensten kunnen aanbieden. En dan stimuleert Clean ook nog eens groene business, wat de producten en diensten weer meerwaarde geeft.

Kortom: win-win-win-win.

Hoe word ik Clean

Eerst worden er een CO₂-footprint en een overzicht van het energieverbruik gemaakt. Vervolgens maakt de CleanCoach een actieoverzicht waarmee de ondernemer energie en kosten kan besparen. De tweede stap is simpel: gewoon doen, oftewel zoveel mogelijk de algemene en bedrijfsspecifieke adviezen van de coach opvolgen. In de laatste stap wordt gekeken of het bedrijf de van te voren vastgestelde ambitie heeft behaald en het predicaat GROEN verdient. Na het uitvoeren van elk van deze drie stappen wordt de ondernemer beloond, bijvoorbeeld met vermelding op de website, een banner voor de eigen site, logo op de LED-boardings van de sportclubs of een interview op FC Groningen tv.

Aanmelden kan op www.cleancampagne.nl.

Initiatiefnemers

De initiatiefnemers van de CleanCampagne zijn de samenwerkende bedrijven in de Energy Valley Topclub: BAM, Essent, Gasunie, GasTerra, Groningen Seaports en Imtech, Natuur en Milieufederatie Groningen, SynerMediaGroep, Provincie Groningen en Gemeente Groningen. Het project wordt gesteund vanuit het Energie Convenant Groningen en de Green Deal MKB Nederland.

INTENTIEVERKLARING WARMTENET

Emmen over op duurzame warmte

In Emmen wordt hard aan plannen gewerkt om de komende twee jaren warmtenetten aan te leggen op twee plekken. Eén warmtenet moet komen tussen het Emmtec-terrein en het Scheperziekenhuis met locaties van Lefier Zuidoost Drenthe en Domesta, waarbij langs het traject een aantal scholen en bedrijven worden aangesloten. Op de tweede locatie is het de bedoeling dat bestaande en nieuwe gebouwen binnen de centrumontwikkeling, het gemeentehuis, grote delen van winkelcentrum De Weiert, locaties van de woningcorporaties Domesta en Lefier Zuidoost Drenthe en het nieuwe Dierenpark Emmen met de omliggende gebouwen worden aangesloten.

Foto: gemeente Emmen

Voorordat het zover is wordt er in 2013 nader onderzoek uitgevoerd naar de realisatie van het project. Eerder lieten de gemeente Emmen, provincie Drenthe en stichting Energy Valley al een haalbaarheidsstudie doen waaruit bleek dat de plannen zeer kansrijk zijn. Op 21

november tekenden alle betrokken partijen een intentieverklaring voor het vervolgonderzoek: het uitwerken van de businessanalyse om uiteindelijk tot realisatie over te gaan.

Warmte uit de buurt

De warmte in de netten komt zoveel mogelijk uit de omgeving van Emmen. Zo is bijvoorbeeld gestudeerd op het gebruik van warmte uit drinkwater van de Waterleidingmaatschappij Drenthe, bronnen van en rond het Emmtec-terrein, wamtekrachtcentrales, groen gas en biomassa. Het gebruik van dergelijke bronnen uit de omgeving is duurzaam omdat de aangesloten gebouwen voor hun verwarming bijna geen fossiele brandstoffen meer zullen gebruiken.

Foto: gemeente Emmen

Kennisdeling

Langs het tracé van het Emmtec-terrein naar het Scheperziekenhuis ligt een aantal scholen, zoals het Esdal College, het Hondsrug College, het Drenthe College, het Carmel College en de Stenden Hogeschool. De studenten aan deze onderwijsinstellingen worden bij de studie naar de aanleg van de warmtenetten betrokken, om zo meer energiebewustzijn te creëren en kennisontwikkeling te stimuleren.

Daarnaast vormt de ontwikkeling van de warmtenetten een uniek studieobject voor studenten aan het Energy College, een samenwerkingsverband tussen noordelijke mbo-instellingen en bedrijven, dat energieonderwijs aanbiedt. De AOT-opleiding van het Drenthe College is binnen dit netwerk een zogenaamde hotspot voor kennis op het gebied van warmtepompen.

Betrokken partijen

Deelnemende partijen zijn: RENDO Duurzaam (penvoerder), Waterleidingmaatschappij Drenthe, Domesta, Zorggroep Leveste Middenveld, Lefier Zuidoost Drenthe, Heijmans Civiel, Dierenpark Emmen, Volker Wessels, Gemeente Emmen, Provincie Drenthe, de stichting Energy Valley en een aantal lokaal gevestigde partijen.

Foto: gemeente Emmen

Rijden op groen gas is sexy, snel en zuinig

Je ziet ze steeds meer, maar nog niet genoeg: auto's op groen gas. Van bedrijfswagen tot sportmodel, elke auto kan geschikt gemaakt worden voor groen gas zonder aan kwaliteit in te boeten. Dat bewezen de Volkswagen Passat, de Opel Vivaro en de Porsche 928 Revolution tijdens een ochtendje rijden op het TT Circuit in Assen.

Opel Vivaro

Het allermooiste aan de Opel Vivaro is dat hij prinsheerlijk zit. Niet alleen de stoelen zijn comfortabel, ook het axiaal verstelbare autostuur draagt bij aan het comfort, aldus autotester Rogier de Leeuw die in het dagelijks leven (race)instructeur is. Ook het feit dat we de langere uitvoering van de Vivaro mee hebben, die overigens maar 1600 euro meer kost dan de korte, helpt. 'De afstand tussen de wielbases is groot, waardoor hij heel stabiel rijdt.' Een circuitauto is de minibus met 115 pk natuurlijk niet maar dat had hij op de snelweg er naartoe al laten merken:

accelereren gaat niet heel vlot. Gelukkig lost de zes versnellingsbak dat euvel deels op: even terugschakelen en je gaat weer full speed ahead. En het rijden op groen gas? Overschakelen op benzine - het is een hybride - bewijst dat het geen verschil maakt. Qua kosten zit je goed in deze bus want groen gas is goedkoper dan benzine én duurzaam rijden levert natuurlijk een goede uitstraling voor je bedrijf op vanwege de minimale CO₂-uitsluiting. De versie die getest werd kost rijklaar 20.805,95 euro.

Volkswagen Passat

'Deze mag je helemaal de hemel in prijzen vanwege de DSG-automaatbak', roept Rogier enthousiast als de Volkswagen Passat de pitstraat nog niet uit is om het circuit op te rijden. 'Wat ontzettend comfortabel.' En na een kwart rondje: 'Je voelt vrijwel niet dat hij schakelt.' Inderdaad: je hoort wel het vertrouwde geluid van de motor als de bak met zeven versnellingen overgaat in een andere, maar voelen? Nauwelijks. En het allerleukste: zelf schakelen kan ook met de flippers aan het stuur. 'Geschikt dus voor de sportieve, zakelijke en comfortabele rijder', aldus Rogier. De Passat rijdt niet alleen fijn - zo solide en soepel dat het voelt alsof je vliegt - hij ziet er ook nog eens mooi en hoogwaardig uit, van buiten en van binnen: 'Het dashboard is levendig, heeft een paar leuke accenten en is prachtig afgewerkt.' Belangrijk natuurlijk want met een groen gas auto scoor je sowieso al aanzien, maar het oog wil ook wat. En het prijskaartje? Deze versie was meteen de meest luxe versie die je kunt krijgen: 46.000 euro. Maar hij is er al vanaf 32.000.

Groen rijden

Dé promotor van duurzaam rijden is Mario Sabel van de Energy Expo in Groningen. Waarom ondernemend Nederland meteen over zou moeten stappen op groen gas? 'Het is voordeliger, het scheelt op de CO₂-prestatieladder, je stoot amper NOx uit en het is ook nog eens goed voor de economie: hier in het Noorden wordt veel groen gas geproduceerd dus door daar op te rijden blijft de euro in de regio', aldus Sabel.

Deze autotest werd mogelijk gemaakt door de Energy Expo, autobedrijf Pouw van der Molen, Hanze Development, race-instructeur Rogier de Leeuw en het TT Circuit Assen.

Porsche 928 Revolution

Uniek in zijn soort: de Porsche 928 Revolution. Eigenaar Roel Swierenga liet de sportwagen, zo'n dertig jaar oud, namelijk speciaal ombouwen om te kunnen rijden op groen gas. Het doel: groen rijden promoten. Dat is gelukt, want met zijn auto heeft hij al op de nodige beurzen gestaan en regelmatig de media gehaald. Ook verhuren zit voor de toekomst in de pijplijn. Missie geslaagd dus, maar hoe rijdt het nou eigenlijk? De beste plek om daar achter te komen is natuurlijk het TT Circuit.

Dat gevoel, als die motor wordt aangezet. Dat voel je tot in de krochten van je onderbuik. Zo spectaculair als de Porsche 928 klinkt, zo ziet hij er ook uit. Niet in de laatste plaats vanwege de twee enorme gas-tanks die zichtbaar achterin geplaatst zijn.

Ondanks het stoere uiterlijk en dito geluid, is de veiligheid het eerste waar Rogier over begint. Want, en dat schijnt een unicum te zijn: 'Dit is zo ongeveer de enige auto waar nog nooit iemand in verongelukt

is.' Die veiligheid blijkt als we na een paar rondjes de wagen wat willen laten glijden in de natte bochten; volstrekt onmogelijk. Wat de tester ook probeert - hij doet dit met grote regelmaat - de auto is eigenlijk niet uit koers te krijgen. Hard kan 'ie wel, en fijn rijden zeker ook. 'Dit rijdt ideaal', becommentarieert Rogier. 'De auto is weliswaar wat onderberemd omdat hij vrij log is. Maar door zijn gewicht is hij ook heel stabiel. Terwijl hij heel hard kan, blijft de Porsche wel ontzettend comfortabel. Ja, dit is de ideale Autobahnruiser.'

Dat een auto op groen gas niets hoeft te verliezen op zijn sportieve karakter bewijst de Porsche 928 Revolution. 'Totaal geen verschil met benzine', stelt de autotester. Dus, wie zei dat rijden op groen gas niet stoer en sexy is?

Tanja Klip-Martin

Gedeputeerde Tanja Klip-Martin van de provincie Drenthe, tevens voorzitter van de Taskforce Groen Gas, kwam speciaal naar het circuit voor een paar rondjes in de Porsche 928 Revolution. Nadat race-instructeur Rogier de Leeuw haar de kneepjes van het circuitrijden had bijgebracht, kroop ze zelf achter het stuur. Vele rondjes later stapte ze met een grote glimlach de auto uit: 'Dit rijdt uitstekend, je merkt totaal geen verschil met een benzine- of diesel auto.' En, vervolgde Klip-Martin: 'Het is ontzettend sexy om op groen gas te rijden, zeker in zo'n Porsche.'

Fotografie: Alex Wiersma

Energie kent geen grenzen. Omdat de landen rondom de Noordzee op energiegebied zoveel met elkaar te maken hebben, afhankelijk zijn van elkaar en elkaar aanvullen, heeft de stichting Energy Valley het initiatief genomen om in meerdere projecten samen te werken met landen als Noorwegen, Schotland en Duitsland. Het overkoepelende thema is systeemintegratie, oftewel balancerings: hoe zorgen we ervoor dat de productie en het verbruik van energie, afkomstig van verschillende fossiele en duurzame bronnen, soepel verloopt. En dat tegelijkertijd én over de landsgrenzen heen waarbij de focus ligt op de overgang naar een duurzame energievoorziening, oftewel energietransitie.

Internationale samenwerking zorgt voor sterk Europees energiesysteem

Het eerste internationale project waar de stichting Energy Valley in participeert heet Energy Vision North Sea Region. Dit project, dat in januari 2012 van start ging en anderhalf jaar loopt, analyseert verschillende Europese projecten - Interreg IVB energieprojecten - die zich bezighouden met energietransitie, planning, balancerings, om vervolgens een advies uit te brengen welke ver-

volgd zouden moeten worden om de energietransitie te versnellen.

Het tweede project het ENSEA (European North Sea Energy Alliance). Daarin vormen Schotland, Noorwegen (Rogaland), Noord-Duitsland (Niedersachsen) en Noord-Nederland (Energy Valley) een unieke alliantie rondom de Noordzee om kennis te ontwikkelen over energietransitie.

Energy Vision North Sea Region

In Europa, en specifiek de landen rondom de Noordzee, lopen veel individuele Interreg-gefinancierde projecten: projecten uitgevoerd door een samenwerking van Europese landen, gefinancierd door de Europese Unie via het ERDF fonds. In 2007 ging een nieuwe Interreg-periode van start, die eindigt in 2013. Al deze projecten leveren nuttige resultaten op. De kunst is om ze gezamenlijk te analyseren, de 'best practices' eruit te filteren die samen te voegen of op elkaar aan te laten sluiten voor een eventueel vervolg zodat de landen in de Noordzeeregio elkaar kunnen versterken en aanvullen. Dat is wat het project Energy Vision North Sea Region doet.

De projecten gaan onder andere over energie-efficiëntie, windenergie, biomassa en business development. De Europese bijdrage aan Energy Vision is 264.300 euro. Energy Vision loopt tot juli 2013, dan worden de resultaten bekendgemaakt.

Partners

Partners in Energy Vision North Sea Region zijn: Alexander Institutet (Zweden), Dundee College (UK), stichting Energy Valley, IZET Innovation Centre (Duitsland), Regio Midtjylland (Denemarken), Gemeente Groningen, Noorderpoort College, POM West-Flanders (België), Port of Oostende (België), Powerlink (België) en provincie Drenthe.

European North Sea Energy Alliance

Het doel van het project ENSEA is om met de deelnemende Noordzeelanden zoveel mogelijk kennis te ontwikkelen over de integratie van conventionele en duurzame energiebronnen en de toepassing daarvan. Elk van de deelnemende regio's heeft zijn eigen expertise: zo is Energy Valley sterk in de productie en het transport van aardgas en elektriciteit, Schotland in de exploratie van de fossiele brandstoffen olie en gas, Niedersachsen in duurzame energie en Rogaland in het leveren van schone energie door onder andere hydro-technologie.

Als logisch gevolg van deze expertises ontwikkelen de regio's kennis op deze thema's, maar er zijn overlappingen. Daarom willen de landen gezamenlijk de onderzoeksprogramma's op één lijn brengen om zo het kennisniveau te verhogen en met die kennis de energietransitie te versnellen.

Kick-off

Op maandag 8 oktober werd de kick-off van het project gehouden in Forum Alte Werft in het bijzijn van minister-president van Niedersachsen David McAllister en de Groningse Commissaris van de Koningin Max van den Berg. Ruim tachtig belangstellenden woonde de officiële aftrap bij.

Europese Commissie

De Europese Commissie ondersteunt het project in het kader van het FP7 programma. Binnen dit onderzoeksprogramma

streeft het project de ontwikkeling van een "Region of Knowledge" na wat staat voor kennisgedreven regionale ontwikkeling. Het project ontving tevens een subsidie van 3 miljoen euro van de EC. ENSEA loopt tot eind 2015.

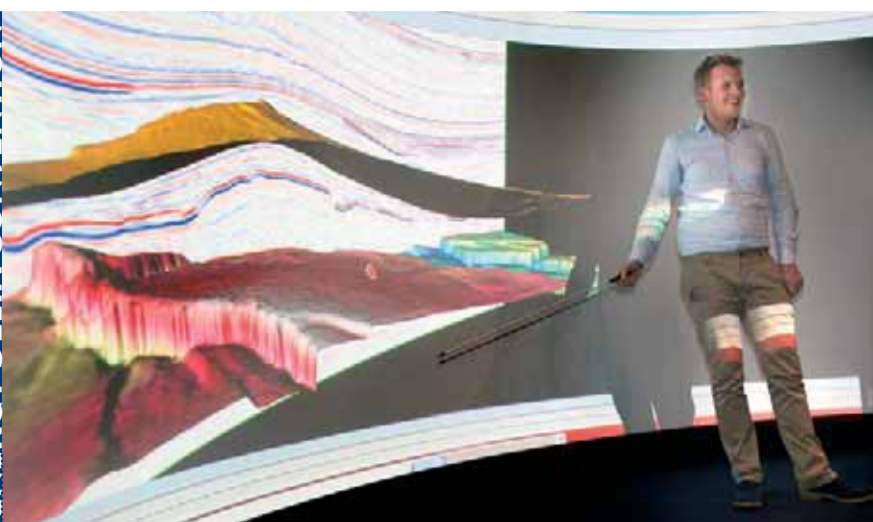
Partners

Stichting Energy Valley, Wachstumsregio Ems-Achse E.V, Universitet i Stavanger, Rogaland Fylkeskommune, Lyse Produksjon As, Scottish Enterprise, University of Strathclyde en Scottish Renewables Forum Limited.

Fotografie: Jan Buwalda

ENERGY DELTA CONVENTION

De jaarlijkse Energy Delta Convention (EDC) in Martiniplaza in Groningen is hét congres om nieuwe kennis op te doen en natuurlijk mensen te ontmoeten. Maar ook om te ontdekken hoeveel energieke locaties de Energy Valley regio rijk is. Daarom organiseerde Energy Vision North Sea Region - een samenwerkingsverband tussen meerdere Noordzeelanden - op maandag 19 november voorafgaande aan het EDC vier excursies langs noordelijke pronkstukken.

Netwerken bij Technical Tours en Groen Gas Plein op Energy Delta Convention

De vier best practices die bezocht konden worden, waren Power-Matching City in Hoogkerk en EnTranCe in Groningen, de Eemshaven, Attero in Wijster en de Nederlandse Aardolie Maatschappij (NAM) in Assen.

Pronkstukkenexcursie

De excursie naar het hoofdkantoor van de NAM begon met een presentatie in het 3D NAMfi-theater, waar de deelnemers uitleg kregen over de winning van gas en olie uit aardlagen: hoe zijn gas en olie ontstaan? Hoe zit de bodem in elkaar? Hoe ontdek je waar winbaar gas en olie in de grond zit? Ook de nodige informatie over de NAM zelf werd gepresenteerd. Wist u bijvoorbeeld dat de NAM in Nederland, onshore en offshore, zo'n 300 gas- en olie winlocaties heeft?

Na de presentatie in het NAMfi-theater was het tijd voor een kijkje in de Kernloods waar gesteente van over de hele wereld dat bij boringen omhoog is gekomen, wordt onderzocht en bewaard. Dat gebeurt niet zomaar: per kern zijn twee medewerkers zo'n twee à drie weken bezig. Van binnenkomst tot opslag: ze moeten worden schoongemaakt, gefotografeerd, gesneden, opgeplakt en tussendoor regelmatig een paar dagen drogen. Zeer arbeidsinten-

sief dus, en ook het opboren van de kernen kost een hoop geld. Niet voor niets wordt de Kernloods van de NAM de 'bibliotheek met de duurste boeken van de wereld' genoemd. Maar dan heb je ook wat: een gigantische loods vol platen met bodemdelen, allemaal ingedeeld op herkomst. Niet verwonderlijk dat onderzoekers vanuit de hele wereld naar het lab van de NAM komen om zich in de kernen te verdiepen.

Energy Delta Convention

In Martiniplaza was de twee dagen erna de Energy Delta Convention in volle gang. Traditiegetrouw stonden er ook dit jaar weer drie thema's centraal, namelijk: 'Back to future of Gas', 'Changing Energy Infrastructures', en 'Energy, Water & Food'. Behalve conferenties over deze drie onderwerpen stonden dit jaar ook weer de Young

Energy Delta Convention, de NRG Battle en het Energy Career Event op het programma.

Het beursplein - interactief mét podium waarop onder meer paneldiscussies werden gehouden - was ook dit jaar weer goed gevuld met deelnemers. Eyecatcher op het Groen Gas plein, geïnitieerd door de stichting Energy Valley, was de omgebouwde Porsche 928 Revolution op groen gas van ondernemer Roel Swierenga. Het is de eerste sportwagen op groen gas die in Nederland op de weg te zien is, dus bekijks genoeg. En een mooi aanknopingspunt voor een praatje en dat is natuurlijk waar het EDC om gaat. Partners in het Groen Gas plein waren: stichting Energy Valley, Imtech, Gasunie, Attero, Kiwa, TNO, DNV KEMA, stichting Groen Gas Nederland, de Provincie s Noord-Holland, Fryslân, Drenthe en Groningen, Enexis, Tebodin en de gemeente Groningen.

AGENDA

8 JANUARI	NIEUWJAARSRECEPTIE ENERGY VALLEY	GRONINGEN, EUROBORG
23 JANUARI	EUROPEAN INFO DAY	BRUSSEL
24 JANUARI	ENERGY VALLEY IN DE VOLGENDE KABINETSPERIODE	DEN HAAG, HUIS VAN EUROPA
6 FEBRUARI	KICK-OFF LIGHT CHALLENGE 2013	HEERENVEEN
7 FEBRUARI	ENERGY VALLEY PLATFORMBIJENKOMST: 'LNG: FUEL OF THE FUTURE'	GRONINGEN, DORHOUT ADVOCATEN

Energy Valley Platform

Dé netwerkclub voor de energiesector

Het Energy Valley Platform is dé netwerkclub en informatiebron voor de noordelijke energiesector. Bent u ondernemer of werkzaam bij een kennisinstelling of overheidsinstantie? Wilt u op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in de Energy Valley regio en meepraten én -denken? Word dan lid!

Exclusief voor leden worden regelmatig bijeenkomsten georganiseerd of kortingen geboden op andere relevante energiebijeenkomsten waar Platformleden elkaar ontmoeten om kennis in te winnen en te delen. De bijeenkomsten van het Energy Valley Platform zijn gratis toegankelijk en gekoppeld aan actuele ontwikkelingen in de Energy Valley regio.

Wordt u lid, dan maakt u deel uit van breed netwerk van energiepartijen, ontvangt u informatie over energieontwikkelingen, beleid, subsidie- en financieringsopties, profileert u uw organisatie op de website van Energy Valley, krijgt u gratis toegang tot of korting op evenementen en uitnodigingen voor handelsmissies en expeditie.

Wilt u meer weten of u aanmelden, ga dan naar www.energyvalley.nl of neem contact op met Debby Huizer via 050-7890010.

PLATFORMLID

Jan Willem Zwang, - Green Spread - wil over vijf jaar 150 MW duurzaam vermogen

Wat doet uw organisatie?

'Green Spread ontwikkelt, exploiteert en adviseert over duurzame energieproductiemiddelen. Onze focus ligt op zonne-energie, maar wij zetten ons ook in voor projecten op het gebied van wind, biomassa, WKO enzovoorts, zolang het maar om duurzame energie gaat. Onze kracht is dat wij passende financieringsoplossingen aan projecten kunnen koppelen.'

Waarom bent u lid van het Energy Valley Platform?

'Dit levert een onafhankelijk kwaliteitsstempel op en daardoor een ingang wat gemeentelijke en andere zakelijke contacten betreft.'

Waar wilt u over vijf jaar staan?

'Eind 2017 willen wij 150 MW aan

duurzaam vermogen in Nederland hebben gerealiseerd. Daarvan wil Green Spread minimaal 50 MW in eigen exploitatie hebben.'

Wat hebt u andere Energy Valley Platformleden te bieden?

'Veel kennis en ervaring op het gebied van het ontwikkelen en rendabel exploiteren van duurzame energie.'

Hoe wilt u uw bedrijf de komende vijf jaar verder verduurzamen/vergroenen?

'Wij willen de mogelijkheden die elektrisch vervoer biedt, gaan benutten. Daarnaast gaan wij werk maken van LED-verlichting in ons kantoor en ook zelf profiteren van de voordelen die zonnepanelen bieden.'

PLATFORMLID

Chris Ijsbrandy, UCPartners: 'Wij bieden samenhang in de energiesector'

Wat doet uw organisatie?

'UCPartners is een consultant voor de energiesector. UCPartners levert adviesdiensten, projectmanagement, interim management en trainingen voor bedrijven en organisaties die actief zijn in de energiesector. Onze werkzaamheden richten zich bij deze organisaties op het formuleren van strategie en beleid, en op het ontwerpen en verbeteren van bedrijfsprocessen en informatietechnologie.'

Waar wilt u over vijf jaar staan?

'Over 5 jaar wil UCPartners dé community in Nederland zijn waarin zelfstandige energieconsultants zich thuis voelen en van waaruit wij gezamenlijk de markt bedienen. De arbeidsmarkt is sterk in beweging en wij zien ruimte voor een duidelijk anker waar opdrachtgevers de kwaliteit kunnen krijgen die ze zoeken.'

Waarom bent u lid van het Energy Valley Platform?

'Energy Valley is een vooraanstaand platform in de sector waardoor bedrijfs overstijgende initiatieven van de grond kunnen komen. Het is hard nodig dat er een dergelijk platform is omdat veel van de issues in de sector complex zijn en niet door één partij opgelost kunnen worden.'

Wat hebt u andere Platformleden te bieden?

'Kennis over de complete samenhang in de sector. Veel partijen opereren vanuit hun eigen expertise, maar die is vaak functioneel gespecialiseerd in een beperkt domein. Wij kunnen het overzicht bieden dat nodig is om zaken in samenhang vooruit te helpen.'

